

א. מ. ה. ב. ר. מ. נ. מחברת הוֹכּוּחִים לפני המלך מיששכר שמחה. (כרך ב' ע' צא—קטז).
מיעוט-שירי-החול העברים ליהודי-אשכנז בימי הביניים ולאחריהם מעלה ערכם של
גילויי גנזים ופרסומם, גם אם המרחק מצד השלימות והדרגה של שירת-ישראל בספרד
וסניפיה נשאר בעינו עומד. מחברת הוֹכּוּחִים שלפנינו עתה עיקרה במה שהיא כחטיבה של
יצירה עצמיית במקאמה, צורה שלא מצינו במשוררי-אשכנז. מקאמה זו נתחברה בידי אחד
מ"בני הית" ובמקומות הרבה רמוז בה שם-מחברה יששכר שמחה ומוציאה, א"מ הַבְּרַמֵּן,
הביאה בהעתקה נכונה, הקדים מבוא קצר שריכז בו הידיעות הנחוצות על מסגרת-השירה
הזו, דרך הקריאה של המחבר, שהיה מגלילות הריינוס, ושאר פרטים להועיל. ביחוד הגדיל
לעשות בביאורו בשולי-הנוסח, שבדק בפירוט את מקורי-הלשון לביטוייו וטרח לעשות
מלאכתו במיצוי. אבל בכמה וכמה מקומות נראה לנו, שלא כיוון למרכז-האמת והיינו
מציעים דרך אחר בביאור או שהיינו מרחיבים דרכו ומוסיפים עליו.

ועתה נפרט קצת מקומות כאלה, שיש בהם כדי השגה או הערה. "דן דין אמת לעמו"
העיר המבאר על לשון חז"ל שדן דין אמת לאמתו ולא העיר על המקראות כגון דן ידין
עמו (ברא' מ"ט ט"ז) וכיוצא בו. — "תמצה עומק דיננו" העיר, כי בכ"י "המצא" וראוי
להוסיף, כי חילוף מצוי הוא וכן, למשל, דרשו לענין האלהים מצא את עוון עבדך
(ברא' מ"ד ט"ז) כזה שהוא מצה את החבית (ביר פציב) וכדומה. — "מכשול נחשול
יחן עמו" העיר כי הוא לנע"ל וראוי להוסיף שהד-שחוק קדום הוא ומצינו לענין הרוח
שהקב"ה מחשלו בהרים גם לשון מכשלו. — "ירוחם עני דעה" ראוי להעיר על
ענין אין עני אלא בדיעה (גדר' מ"א ע"א) ועני בדעת וכדומה (והרי המשורר מציין בסמוך
ניגודו "שמע חכם מליצתי"). — בבית "וצא כגבור בזאת שעה" לא העיר על ליקוי משקל —
ודאי משום שלא ראה את המשורר מקפיד, לפי שהתיר לעצמו שלא לחשוב את השוא כיתד

אלא לשעת הצורך, והיינו מתקנים: "כגבור צא בזאת שעה", ביחוד שסדר-המלים מתאים בזה לשל הכתוב, שהמבאר מזכירו. — "והרעה עליו נגעה" לא ציין שזה כתוב מלא כי נגעה עליו הרעה" (שופ' כ' י"ד) ושינוי-סדר-המלים בא לצורך-החרוז. — יפה כיוון המבאר לענין "שוגה פתי בן הקושי" שהוא על דרך בן הכושי (בירמ' ל"ו י"ד וצפ' א' א') בשינוי של חידוד, אך לא דקדק באמרו לענין "אל תפן לדברי הקושי" שהוא לנעיל כושי (ונראה שנתכוון לדברי כושי בן ימיני שבתלים ז' א') ונעלם ממנו שרימוזו לכתוב "אל תפן אל קושי העם" (דבר' ט' כ"ז). "כן תוחלתו עתיד לקרב" מבאר "תבוא תקותו בקרוב" ולנו נראה שקרב כאן הוא כמשמעו, כלומר מלחמה, והרמיזה היא לכתוב "מלך עתיד לכידור" (איוב ט"ו כ"ד) ולשם החרוז אמר קרב (וכידור ענינו מלחמה ונודע פירוש הראביע בזה). — "וביום לא תמצא כף מנוח" מעיר "ואפשר שציל לכף רגלך מנוח כדהיכ בר' ח' ט', אך לנו נראה שנשמעת כאן גם בת-קול לענין "טוב מלא כף נחת" (קהל' ד' ו') ביחוד שכל אותו פרק משופע כתובים מס' קהלת. — "בבו מלות עם הלילות ואיך יערב" הוא דרך תיקון ובכתב יד "רבו גרילות עם חולילות" ואומר המבאר שאין לדברים אלה כל שחר; ולנו נראה התיקון חפשי ומרחיק מנוסח כה"י ביותר ודרך השערה היינו מציעים שאולי צריך לקרוא: "בבו גילות עם חולילות ואיך יערב" והרמיזה היא לדעתנו לדור המבול, שנאמר בו כי רבה רעת האדם ובמדרש נאמר לענין קץ כל בשר בא לפי שהיו שטופים בגזל נימוחו מן העולם, וענין חולילות יכול לרמוז לזימה (ואגב, רבו... חללות — אפשר להסמיכו לזכר כתוב: ורבו חוללות ד' ישע' ס"ו ט"ז) והרי קודם נזכר "עתיד לקרב" וצ"ע. — כי עת האכילה הגיע(ה) האות שבסוגריים היא משל המבאר והוסיפה משום דקדוק הלשון, אך אילו הביא רמזו בכתוב "עת הזמיר הגיע" (שהיש ב' י"ב) היה פטור מן התיקון. — בלי חנון ובלי פמר" והמלה פמר, שהיא חידוש עפ"י נכמרו רחמיו, כתבה המבאר ואילו בכ"י זמר ולא מובן צורך השינוי, שהרי כשם שמצינו במקרא צירוף של תפילה ותחינה מצינו בו רינה ותפילה. — "ובכל ארצך עני לא יהיה" ראוי היה להעיר שנזדווגו כאן שני כתובים דומים ומנוגדים "לא יהיה בך אביון" וכי לא יחדל אביון מקרב הארץ" והחליף אביון בעני, שהם סמוכים במקרא. — "ותדע כי בת עוש"ר סר"ח" העיר על מקורו של חידוד חריף זה "ושם בת אשר שרח" והכתיב סרח לפי חז"ל ואפשר לצרף תמנת-סרח, שנדרשה בה סמיכות לכך, וראוי להעיר כי השחוק עשר-אשר קדום — היינו דאמרי אנשי חברך מית אשר אית עשר לא תאשר (גסין, ל' ע"ב). — "רצון פבר וגם נשבר על כל עבד בגין זמה" מעיר לראשית הבית שמשקלו לקוי ואינו יודע תיקונו; ונראה לנו לנקד רצון פבר ואפשר שענין השבירה נשמע כחידוד לכתוב לשבור פר וכדומה. — "העשיר הכל חושב כופל" שיעורו, לפי המבאר, שהעשיר מבקש שכל דבר שבידו יהא בכפליים ולדעתנו ראוי היה להוסיף שמרומו כאן מאמר חז"ל מי שיש לו מנה רוצה מאתיים (ושמא כדאי גם להזכיר ענין מנה של קודש כפול היה) וממילא תיבטל השערת המבאר שאפשר שצ"ל שפל במקום כופל. — "הורד גאוני איה הוני. חכמה רק היא, תחיה בעליה" בכ"י חסרה המלה "תחיה" והוסיפה המבאר כדרך הכתוב, אלא שהטיל בזה ליקוי במשקל שנתארך מדי, ושמא צריך לבקש דרך אחר בביאור כגון חידוד בפעליה בפעליה לאמור שהגאוה יורדת והחכמה עולה ובסמוך נמצא באמת "והחכם הוא העולה". — "כמעט רגע יכבה נרי" לא ציין המקור המורכב-חבי כמעט רגע" ו"לא יכבה בליל נרה" וממילא לא הבליט השחוק העלום (פכה-קכה). — "כי מלא יצאתי" לא ציין "אני מלאה הלכתי" (רות א' כ"א) ובידוע ענין הלכתי שם פירושו יצאתי. — "ושלשה הנה שונא יושב הכרובים והשקר אחד מהם היותר קשה שבהם"

והמבאר שגה כאן הרבה, כי בכ"י נמצא "ושש הנה שונא וכו' ותיקן -שלשה" וכך ביאורו:
"פסחים קי"ג ע"ב: שלשה הקב"ה שונאן המדבר אחד בפה ואחד בלב והיודע עדות בחברו
ואינו מעיד לו והרואה דבר ערוה ומעיד בו יחידי ו"המדבר אחד בפה ואחד בלב" נזכר
לראשונה" ובאמת לחינם טרח כל הטירחה הזו, שכנראה נעלם ממנו כתוב מפורש "ש ש
הנה שָׁנָא ד' וגו' לשון שקר וגו' (משלי ו' ט"ז) ופליאה היא הַעֲלָמָה זו, שהרי המבאר
מביא הכתובים הסמוכים הנזכרים גם הם כאן כגון "פתאום יבוא אידו", "כי הוא יפיח
כזבים" ואם לא הסתפק בקביעת זכרי כתובים לפי ציוני-המתאימות אלא קראם במקור,
כניכר מכובד הראש שנהג בביאורים אחרים, כיצד נעלם ממנו הכתוב המפורש והוצרך
לתיקון שהוא קלקול? — "אם יש לך תשובה ענני נא חסר" ולדעתו אפשר כי המלה "חסר"
תוספת המעתיק היא; ולנו נראה לתקן "אם יש לך תשובה ענני נא מֵהָר". דב שטוק.